

ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଜଣାଣରେ ବ୍ୟାଜ ସ୍ତୁତି

ଡକ୍ଟର ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ରଥ

ଅଭିମାନ ଭରା ସ୍ୱତଃସ୍ମୃତ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ହିଁ ବ୍ୟାଜସ୍ତୁତିମୂଳକ ସୃଷ୍ଟିର ମୂଳଭୂମି ।

ଭୟରୁ ଭକ୍ତି ଆସେ ବୋଲି କିଏ କିଏ କହିଥାନ୍ତି, ମାତ୍ର ଏହା ଏକ ଭ୍ରମ । ଭୟରୁ ଭକ୍ତି ଆସେ ନାହିଁ, ଆସେ ବିସ୍ମୟ ଅଥବା ବିରକ୍ତି । ଅନୁରକ୍ତିରୁ ଭକ୍ତି ଆସେ । ଏଇ ଭକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତି, ଜାତି, ଦେଶ ସର୍ବୋପରି ଭଗବାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇପାରେ । ପ୍ରଣିତରେ ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଭକ୍ତି ଯେପରି ପ୍ରକଟିତ ହୋଇପାରେ, ବ୍ୟାଜସ୍ତୁତିରେ ମଧ୍ୟ ତାହା ସେପରି ପ୍ରକଟିତ ହୋଇପାରେ । ବ୍ୟାଜସ୍ତୁତି ହିଁ ପ୍ରଣିତର ନାମାନ୍ତର । ବେଳେବେଳେ ଭକ୍ତର ନିଜେ ଗାଳିରେ ତାହା ରୂପାୟିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଭଗବାନ ଭକ୍ତର ଗାଳି ସହକ୍ତି, ଗର୍ବ ସହକ୍ତି ନାହିଁ । ଅହଂକାରୀ ଲୋକ ଅପେକ୍ଷା ଗାଳି ଦେଉଥିବା ଲୋକର ସେ ଅଧିକ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଭକ୍ତର ଗାଳି ଓ ଫୁଲମାଳି ଭଗବାନଙ୍କ ନିକଟରେ ସମାନ ହୋଇଥାଏ । ଭାବକୁ ସେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ବୋଲି ତ ତାଙ୍କ ନାମ ଭାବଗ୍ରାହୀ । ଭକ୍ତିରେ ପତ୍ର, ପୁଷ୍ପ, ଜଳ ଓ ଫଳ ଯାହା ଦେଲେ ସେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବଦ୍ ଗୀତାରେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କହିଛନ୍ତି -

‘ପତ୍ରଂ ପୁଷ୍ପଂ ଫଳଂ ତୋୟଂ ଯୋ ମେ ଭକ୍ତ୍ୟା ପ୍ରୟଚ୍ଛତି
ତଦହଂ ଭକ୍ତ୍ୟପହୃତମଗ୍ନୀମି ପ୍ରୟତାମ୍ନଃ ।’ (୯/୨୬)

ଅର୍ଥାତ୍, ‘ଯେଉଁ ପତ୍ର-ତରୁ-ନିଷାମ ସାଧକ ମୋତେ ଭକ୍ତି ସହକାରେ ପତ୍ର, ଫୁଲ, ଫଳ ଓ ଜଳ ଅର୍ପଣ କରନ୍ତି, ମୁଁ ସେହି ଭକ୍ତମାନଙ୍କର ଭକ୍ତି ପ୍ରଦତ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟସମୂହ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ ।’

ଭକ୍ତଠାରୁ ଫୁଲମାଳି ପରି ଗାଳିକୁ ମଧ୍ୟ ଭକ୍ତ ବାନ୍ଧବ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଆଦରରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି । ଭକ୍ତମାନଙ୍କର ସ୍ତୁତିରେ ସେ ଯେତିକି ପ୍ରୀତ, ଗାଳିରେ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଅନୁରକ୍ତ । ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଆରାଧ୍ୟ ଦେବତା ସେହି ପରମ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାଇଁ କେତେକ ଓଡ଼ିଆ କବି ବ୍ୟାଜସ୍ତୁତିରେ ନିଜର ଭକ୍ତି ପ୍ରକଟ କରିଛନ୍ତି । ତହିଁରୁ କିଛି ମାତ୍ର ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ।

ଆତ୍ମୀୟତା ବଢ଼ିଲେ ଅଧିକାର ବଢ଼େ । ଅଧିକାର ବଢ଼ିଲେ ଅଭିମାନ ଆସେ । ଅଭିମାନରୁ ଅଭିଯୋଗର ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । କବିଚିତ୍ତର

ସଦାନନ୍ଦ କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଅନ୍ୟତମ ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ ସ୍ରଷ୍ଟା । ସେ ଥିଲେ ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତସିଂହାରଙ୍କର ଗୁରୁ । ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଥିଲା ଅସୀମ ଭକ୍ତି । ଭଗବାନ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ, ସମଗ୍ର ଜଗତର ନିୟନ୍ତ୍ରା । ତାଙ୍କ ଦୟା ହେଲେ ଅସମ୍ଭବ ବୋଲି କିଛି ରହେ ନାହିଁ, ସବୁକିଛି ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ଭଗବାନ ଯେବେ ଦୁଃଖୀର ଦୁଃଖ ଦୂର ନ କରିବେ, ତାହାହେଲେ ତାଙ୍କ ମହିମା କ୍ଷୁଣ୍ଣ ହେବ, ତାଙ୍କର କୀର୍ତ୍ତିଚନ୍ଦ୍ରରେ କଳଙ୍କ ଲାଗିବ ବୋଲି କବି କହିଛନ୍ତି -

‘ଦାସ ଯେବେ ନାଶ ଯିବ   କ୍ଷିତିରେ ଅକୀର୍ତ୍ତି ହେବ
କୀରତି ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଲାଗିଯିବ କଳଙ୍କ ।’

ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତସିଂହାରଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ‘ବିଦଗ୍ଧ ଚିନ୍ତାମଣି’ ଓ ‘ପ୍ରେମ ଚିନ୍ତାମଣି’ ପ୍ରଭୃତି କାବ୍ୟ ରଚନା ସହିତ ସେ କେତେକ ଭଜନ ଜଣାଣ ମଧ୍ୟ ରଚନା କରିଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଜଣାଣରେ କବି କଷ୍ଟରୁ ଝରି ପଡ଼ିଛି ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରତି ଅଭିମାନ ଭରା ଆକୁଳ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି । ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁ ଗଜର ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ, ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ ମାନରକ୍ଷା କରିଥିଲେ, ମୃଗୁଶୀର ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ, ସେହି ପ୍ରଭୁ କବିଙ୍କ ଦୁଃଖ ଶୁଣୁ ନାହାନ୍ତି ।

‘ସେହି ପ୍ରଭୁ ନୁହଁ କି ତୁମ୍ଭେ
ଦୁଃଖୀ ଜଣାଇଲେ ଦୁଃଖ ନ ଶୁଣ ଏବେ ।’

କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବଳଦେବ ରଥଙ୍କର ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ଅବଦାନ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ । ଓଡ଼ିଶୀ, ଛାନ୍ଦ, ଚମ୍ପୂ ରଚନା ସହିତ ସେ କେତେକ ଭଜନ ଜଣାଣ ରଚନା କରିଛନ୍ତି । ‘ସର୍ପ ଜଣାଣ’ ତାଙ୍କର ଏକ ଅନବଦ୍ୟ କୃତି । ଏଥିରେ କବି ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସର୍ପ ସହିତ ତୁଳନା କରିଛନ୍ତି । ମନଭରି ଗାଳି ଦେଇଛନ୍ତି ପରମ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ । ଜଣାଣରେ ଭକ୍ତି ଯେତିକି ଯୁକ୍ତି ସେତିକି । ସର୍ବୋପରି ଏଥିରେ ଥିବା ଆନ୍ତରିକତା ଓ ଆତ୍ମୀୟତା ଅନନ୍ୟ ।

‘କାଳସର୍ପ ଆପଣ କବଳ କର ପ୍ରାଣ
ପବନମାନଙ୍କୁ ସହୁରି ହେ ।’

ପୁନଶ୍ଚ -

‘କାହାକୁ ବୋଲି ଚକ୍ରୀ ଚକ୍ରଥୁବାରୁ ଚକ୍ରୀ
ତୁମେ ତ ବୋଲାଅ ମଣ୍ଡଳେ
ବେତାରେ କୁଣ୍ଡଳୀ ସେ ଆପଣ ତ ବିଶେଷେ
ଭୂଷିତ ମକର କୁଣ୍ଡଳେ ।
ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବାରୁ ତା’ ପଦ
ତାହାକୁ ବୋଲି ଗୁଡ଼ପଦ
ଆପଣା ଚରଣ ତ ବିରଞ୍ଚକୁ ଗୁପ୍ତ
କାହିଁ ତା’ଠାରୁ ତୁମ୍ଭ ଭେଦ ହେ ।’

ଅନ୍ୟ ଏକ ଜଣାଣ ‘କ୍ଷୀରମୟ ସିନ୍ଧୁ’ରେ କବି କହିଛନ୍ତି -

‘ଲାଞ୍ଚ ଦେଇଥିଲେ କାଞ୍ଚନ କେତେ କି
ପଞ୍ଚପଣ୍ଡ ରାଜ ସୁତେ ।’

ଉତ୍କଳପଣ୍ଡ ଯଦୁମଣିଙ୍କର ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରତି ଅତଳା ଭକ୍ତି
ଥିଲା । ତାଙ୍କର ଅଭିଯୋଗ ଯୁକ୍ତିଭିତ୍ତିକ । ସେହି ଯୁକ୍ତି ଅକାଟ୍ୟ ଓ
ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ । ବ୍ୟାଜସ୍ବତି ଛଳରେ ପରମପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଭକ୍ତିଭାବନା
କବି ପ୍ରକଟ କରିଛନ୍ତି, ତାହାର ତୁଳନା ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଅଭିଯୋଗ
ଯେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଦାତାପଣିଆ ଆଦୌ ନାହିଁ । ସିଏ ଜଣକଠାରୁ
ଯାହା ନେଇଛନ୍ତି ଅନ୍ୟଜଣକୁ ତାହା ଦେଇଛନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ବରୂପ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅବତାରରେ ପରମ ପ୍ରଭୁ ଗୋପୀମାନଙ୍କର ବସ୍ତ୍ର ହରଣ କରି
ନେଇଥିଲେ ଏବଂ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କର ଆତଙ୍କ କାଳରେ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ସେ
ବସ୍ତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ।

‘ଗୋକୁଳ-କଳଧତ୍ତ ଗଉରାଙ୍ଗୀଙ୍କ ମହତ
ନେଇଥିବା ସକାଶରୁ ହରି
ଦ୍ରୁପଦନୃପନୟନା ମହତ-ହର ବେଦନା
ଟାଳିବାରେ ହେଲ ଧନୁନ୍ତରୀ !
ହେ ନୀଳାଚଳ ! କଳାକର ସତ କି ଏ ମିଛ
ନେଲ ଯାହା ଦେଲ ତାହା ଏଥକୁ କିପାଇଁ ମହା
ଦାତାପଣେ ପତାକା ବାନ୍ଧିଛ ହେ ।’

ଏଠାରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ନିନ୍ଦା ପ୍ରକୃତ ନିନ୍ଦା ନୁହେଁ, ବରଂ ଅଶେଷ
ଭକ୍ତିମତ୍ତର ଅନ୍ୟ ସ୍ବର, ଅନ୍ୟ ନାମ । ‘ନାହିଁ’ ଭିତରେ ଅନ୍ତଃସଲିଳା
ଫଲ୍‌ଗୁପରି ଯେଉଁ ‘ହଁ’ଟି ଅଛି, ତାହାର ରସମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଅନିବର୍ତ୍ତନୀୟ ।

କବି ବାଙ୍କୀ ଦାସ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ବରଚିତ
ଜଣାଣରେ ଗାଳି ବର୍ଣ୍ଣଣ କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଡକାଇତ ବୋଲି କହିବାକୁ
ସେ ପଶ୍ଚାତ୍ତପଦ ହୋଇନାହାନ୍ତି ।

‘ଚେକିଅଛ କର ଡାକିଲା ପ୍ରକାର
ଠକି ଦେଲ ମୁଁ କି କଲି ।

X X X X

ବାଙ୍କୀ ବୋଲେ ଚକା ନେତ୍ର ନ ଜାଣଇ
ଏଡ଼େ ଡକାଇତ ବୋଲି ।’

କବି ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଦାସଙ୍କର ବ୍ୟାଜସ୍ବତି ଆହୁରି ଶାଣିତ । ସେ
ଅଭିଯୋଗ କରି କହିଛନ୍ତି ଯେ ଯିଏ ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଗାଳି
ଦେଇଛନ୍ତି, ସିଏ ଲାଭ ପାଇଛନ୍ତି । ଯିଏ ମାଡ଼ ଦେଇଛି, ସିଏ ସ୍ବରଣୀୟ
ହୋଇ ରହିଛି । ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ସେ କହିଛନ୍ତି ଯେ, ଶ୍ରୀବତ୍ସଙ୍କ ପଦାଘାତ
ଜନିତ ଚିହ୍ନକୁ ପ୍ରଭୁ କୌସ୍ତୁଭମଣି ସଦୃଶ ହୃଦୟରେ ଧାରଣ କରିଛନ୍ତି
ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ବୈକୁଣ୍ଠରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏବେ କବିଙ୍କର ଆକୂଳ
ଆହ୍ୱାନ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ କାହିଁକି ଶୁଣୁ ନାହାନ୍ତି ବୋଲି କବି ବିସ୍ମୟ ପ୍ରକାଶ
କରିଛନ୍ତି । ଯଦି ନ ଶୁଣୁଛନ୍ତି ତେବେ ନୀଳଚକ୍ରରୁ ପତିତପାବନ ନେତ
କାହିଁକି କାଢ଼ି ଦେଉ ନାହାନ୍ତି ?

‘ଦୀନବନ୍ଧୁ ବୋଲି ନାମ ଯେ ବହିଛ
ଏହା ନ ଚେତ କି ଭାବଗ୍ରାହୀ
ଏ ନାମ ଏବେ ଏଣିକି ନ ବହିବ
ଚକ୍ରପରୁ ନେତ ଥୁଅ ନେଇ ।’

କବି ସାନନ୍ଦ ଦ୍ବିଜ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି ଯେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ କୃପା ହେଉଛି
ବିଶାଳ ଜଳଭଣ୍ଡାର । କବିଙ୍କର କାମନା ହେଉଛି ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ରକ୍ଷୁଦ୍ର । ଦୁଃଖର
କଥା ଯେ ଏହି ଜଳଭଣ୍ଡାର ଦ୍ବାରା କବିଙ୍କର କୁମ୍ଭଟି ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରିଲା
ନାହିଁ । ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ସେ ଲାଞ୍ଚୁଆ, ମିଛୁଆ ବୋଲି ଦୋଷାରୋପ କରିଛନ୍ତି ।
ଦୂର ଅତୀତରେ ଗୋପପୁରରେ ତାଙ୍କର ଲାଞ୍ଚୁଆପଣ ପ୍ରମାଣିତ
ହୋଇସାରିଛି ।

‘ନେବ ବୋଲି କିଛି ଲାଞ୍ଚ ମନେ କି କରିଛ ପାଞ୍ଚ
ସେ କଥା ମନରୁ ମୁଞ୍ଚ ବଳିଗଲା ମନ ସ୍ବଚ୍ଛ
ଗୋପପୁରେ ପୟସର ଚାଖୁଚାଖୁ ।’

କବି ଗୌରଚରଣ ଅଧିକାରୀ ପରମବ୍ରହ୍ମ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରତି
ଜଣାଣ ମାଧ୍ୟମରେ ଯେଉଁ ଛଳୋକ୍ତି ପ୍ରକଟ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ଅତ୍ୟନ୍ତ
ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ । ଗୁଣ୍ଡିଚା ଯାତ୍ରାରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ, ଶ୍ରୀବଳଭଦ୍ର, ଦେବୀ ସୁଭଦ୍ରା
ଓ ଶ୍ରୀସୁଦର୍ଶନ ରତ୍ନସିଂହାସନରୁ ଗୁଣ୍ଡିଚା ଘରକୁ ଆସନ୍ତି ଓ ନବଦିନ
ଯାତ୍ରାସାରି ପୁଣି ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରକୁ ଫେରିଯାଆନ୍ତି । ଗୁଣ୍ଡିଚା ଘରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ
ଦର୍ଶନ କରି କବି ପ୍ରଶ୍ନ କରିଛନ୍ତି ଯେ କେଉଁ ସୁଖ ପାଇବାକୁ ସେ ବଡ଼
ଦେଉଳରୁ ଏଠାକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ବଡ଼ ଦେଉଳରେ ଛପନପଡ଼ି ଭୋଗ
କ’ଣ ରୁଚିଲା ନାହିଁ ଯେ ମାଉସୀ ମାଆ ଦୁଆରକୁ ଆସି ପୋଡ଼ପିଠା
ଖାଇବାକୁ ମନ ହେଲା ? ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତ ପ୍ରାୟ ହୋଇ ବସିଥିବା
ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ନବଦିନ କଣ୍ଠକରି ଆସିବା କଥା କବି

ସ୍ମରଣ କରାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ଆଉ ମଧ୍ୟ ତେତେଇ ଦେବାକୁ ଭୁଲି ନାହାନ୍ତି
ଯେ ମହାପ୍ରଭୁ ଯଦି ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନରେ ଟିକିଏ ବିଳମ୍ବ କରନ୍ତି, ତେବେ
ବହୁ ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବେ ।

‘କଳାସିଂହ କାହିଁକି ଅଇଲୁରେ ଶ୍ରୀନୀଳକନ୍ୟର ଛାଡ଼ି
ଭାଇଭଗ୍ନୀ ସଙ୍ଗେ ଲାଳା କରିରଙ୍ଗେ ରହିଛୁ ଗୁଣ୍ଡିଚା ବାଡ଼ି ।

X X X X

ନାଡ଼ୀ ବଡ଼ି ଗଜା ଖଣ୍ଡ ଖଇ ଖଜା ଏ ତୋତେ ନୋହିଲା ମିଠା
ମାଉସୀ ଦୁଆରେ ରହି ତୋବାଇଲୁ ପାଉଁଶିଆ ପୋଡ଼ପିଠା ।
ଘର ଘରଣୀକି ନ’ ଦିନକୁ ପରା କରି ଆସିଥିଲୁ କଷ୍ଟ
ସେ କଥା ପାଶୋରି ମୂଳାଉଛୁ ଗାଳି ତୁ ବଡ଼ ବିଷମ ଖଣ୍ଡ ।’

ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ଅନ୍ୟ ଦେବୀଙ୍କ ପରି ନୁହନ୍ତି । କଷ୍ଟଠାରୁ ଟିକିଏ
ବିଳମ୍ବ ହେଲେ ଘରୁ ଘଉଡ଼ାଇ ଦେବେ ବୋଲି ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ କବି
ସତର୍କ କରାଇ ଦେଇଛନ୍ତି -

‘ଆନନ୍ଦାରୀ ପରି ନୁହନ୍ତି କମଳା ସେ ଯେ ନ ସହନ୍ତି ଟାହି
ଘଡ଼ିଏ ଉଛୁର ହେଲେ ଘଉଡ଼ିବେ ଘରେ ପୁରାଇବେ ନାହିଁ ।’

ବହୁ ଗୀତିନାଟ୍ୟ ତଥା ପାର୍ବର ସ୍ରଷ୍ଟା ଗଣକବି ବୈଷ୍ଣବ ପାଣିଙ୍କ
ଭକ୍ତିମୟ ଅନନ୍ୟ ସାଧାରଣ । ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପଦାରବିନ୍ଦରେ ମସ୍ତକ
ଚିର ଅବନତ । ଭକ୍ତିର କୁସୁମରେ ଅଞ୍ଜଳି ତାଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣ । ହୃଦୟର
ଗଭୀରତମ ପ୍ରଦେଶରୁ ପ୍ରବାହିତ ବିଭୁପ୍ରୀତି କେତେବେଳେ ଗାଳି
ଆକାରରେ ତ କେତେବେଳେ ଫୁଲଝରି ଆକାରରେ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ
ହୋଇଛି । ସେ ଗାଳିରେ ଅଛି ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରୀତିପ୍ରବଣତା । ଥରେ
ପଢ଼ିଲେ ମନେ ହେବ ତୁଛା ଗାଳି । ବାରବାର ପଢ଼ିଲେ ଶବ୍ଦର ମହତ୍ତ୍ୱ
ତଥା ମନୋବୃତ୍ତିର ଗୁରୁତ୍ୱ ବୁଝିହେବ । ଗାଳି ଭିତରେ ବହୁତ ଆତ୍ମୀୟତା
ଅଛି ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିହେବ । ପାଣିକବି ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ କହିଛନ୍ତି
ଯେ ଯିଏ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ମାଡ଼ ମାଇଲା ସେ ବଡ଼ ହେଲା, ପ୍ରଭୁ ତାକୁ ସୁରକ୍ଷା
ପ୍ରଦାନ କଲେ ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ବିଭିନ୍ନ ଉଦାହରଣ ଦେଇ କବି
ବୈଷ୍ଣବ ପାଣି କହିଛନ୍ତି -

‘ଛାଡ଼ ମାଡ଼ୁଆ ବୁଦ୍ଧି ହେ
ବଡ଼ ଦେଉଳ ବଡ଼ ଗୋସାଇଁ

ଯେ ମାଇଲା ମାଡ଼ ସେ ହୋଇଲା ବଡ଼
ବାଡ଼ ହେଲୁ ତାକୁ ବୁଦ୍ଧି ।’

ପରମ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ପ୍ରଭୁପଣକୁ କବି ସାଦରେ ଗ୍ରହଣ
କରିନାହାନ୍ତି । କବି କହିଛନ୍ତି ଯେ ପ୍ରଭୁ ମିଛଟାରେ ନୀଳାଚଳରେ ବସି
ଅଛନ୍ତି । ମହାପ୍ରସାଦକୁ କହିଛନ୍ତି ପଣ୍ଡାରକ୍ଷା ଭାତ ବୋଲି । ତାଙ୍କ କଥାରେ
କ୍ରୋଧ ନାହିଁ, ବିରକ୍ତି ନାହିଁ, ଅଛି ଅନୁରକ୍ତିର ସ୍ନିହମୟୁର ପ୍ରଶାନ୍ତ
ପ୍ରଲେପ ।

‘ମିଛେ ନୀଳାଚଳ ନାଥ ବସିଅଛୁ ନୀଳାଚଳେ
ପଣ୍ଡାରକ୍ଷା ଭାତ ତାଲି ଗିଳିଣ ବଡ଼ ଦେଉଳେ ।
ଗଣ୍ଡାଗଣ୍ଡା ହଣ୍ଡାହଣ୍ଡା କାକରା ଆରିଷା ମଣ୍ଡା
ଥଣ୍ଡା ହେଲୁ ଦୁଇଭାଇ ଭଣ୍ଡିଆଇ ପାଞ୍ଚବେଳେ ।’

ପାଣିକବି ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଭାତବିକା ଜଗନ୍ନାଥ ବୋଲି
ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି । କୃଷ୍ଣ ଅବତାରରେ ସେ ତାଙ୍କ ଯଦୁବଂଶକୁ
କୌଶଳରେ ନାଶ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ କବି ତାଙ୍କୁ ଗୋତରମରା ଗୋବିନ୍ଦ
ବୋଲି ନିନ୍ଦା କରିଛନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଏ ନିନ୍ଦା ଭିତରେ ଭକ୍ତିମୟ ଓ
ପ୍ରୀତିପ୍ରବଣତା ବିରାଜିତ ।

‘ଭାତବିକା ଜଗନ୍ନାଥ ଚାତର ସରିବ ହେ
କାତରେ ତାକି ଖାତରେ ପଡ଼ନ୍ତେ ଗରିବ ହେ ।
ଗୋତରମରା ଗୋବିନ୍ଦ ଭିତର ତୋ’ ବଡ଼ ମନ୍ଦ
ଭୁଞ୍ଜିବା ପତରେ ଧୂଳି କେ ନେଇ ଭରିବ ହେ ।’

ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କେତେକ କବିଙ୍କ ବିରଚିତ ଜଣାଣରେ
ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରତି ବ୍ୟାଜସ୍ତୁତି ରହିଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆଲୋଚନାର
ଅପେକ୍ଷା ରଖନ୍ତି ।

ପ୍ରଫେସର

ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ, ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ
ବାଣୀବିହାର, ଭୁବନେଶ୍ୱର

